EESC

Eastern Europe Studies Centre

DENISAS CENUSA

ES (NE)MATOMUMO PROBLEMOS SPRENDIMAS ŠEŠIOSE RYTŲ PARTNERYSTĖS ŠALYSE – INICIATYVESNĖS ES AMBASADOS, GERIAU SUPRANTAMA PARAMA

ANALITINĖ PUBLIKACIJA

RYTŲ EUROPOS STUDIJŲ CENTRAS

2021 m. lapkritis

DENISAS CENUSA – RESC asocijuotasis ekspertas ir Vokietijos Gyseno Justo Lybigo universiteto politikos mokslų instituto mokslinis darbuotojas ir doktorantas, tiriantis pasaulinę valdyseną bei valstybių ES kaimynystėje atsparumą. 2015–2021 m. paskelbė daug publikacijų apie Europos integraciją, ES ir Rusijos sąveiką, gerą valdyseną ir energetinį saugumą Rytų Europoje. D. Cenusa taip pat yra asocijuotasis ekspertas Moldovos analitiniame centre „Expert-Grup“, kuriame nuo 2015 m. koordinuoja SIDA finansuojamą bendrą projektą su Briuselio Europos politikos studijų centru, tiriantį Sakartvelą, Moldovą ir Ukrainą.

Santrauka

ES matomumas priklauso nuo jos gebėjimo vykdyti veiksmingą viešąją diplomatiją. Šioje analitinėje publikacijoje pateikti duomenys aiškiai rodo, kad ES pavyko pasiekti sėkmingų rezultatų formuojant savo įvaizdį, nors sėkmės lygis skirtingose Rytų partnerystės regiono šalyse yra nevienodas. Vis dėlto taip pat negalima atmesti galimybės, kad viešoji nuomonė apie ES pakryps priešinga linkme – tai gali įvykti dėl vietos politinės dinamikos rytų kaimynystėje. Šioje analitinėje publikacijoje pateikiamuose siūlymuose didžiausias dėmesys skiriamas ES viešosios diplomatijos *modus operandi* (veikimo būdui) ir ypač ES ambasadų darbo bei ES finansuojamų projektų vietinio populiarinimo analizei. Siekiant sumažinti esamų trūkumų pasekmes, šioje analitinėje publikacijoje ES siūloma labiau įsitraukti į Rytų partnerystės šalių ir jų visuomenės realijas. Nors šiuo metu ES galbūt laikoma patikimiausia tarptautine veikėja regione, šiame tyrime pažymima, kad siekdama išlaikyti tvarų matomumą ji turėtų būti iniciatyvesnė ir išradingesnė.

Įvadas

Europos Sąjunga (ES) visuomet troško, kad jos pastangos skatinti taiką, stabilumą ir klestėjimą aplinkiniuose regionuose būtų tinkamai įvertintos. Tačiau teigiama ES nuomonė apie save nebūtinai visuomet sutampa su nuomonėmis, kurias apie ją susiformuoja kiti. Todėl tai, kaip ES yra apibūdinama už jos ribų (ir netgi artimiausiuose regionuose, kaip antai Rytų partnerystės šalyse), gali išties stebinti. Nuomonė apie ES ir jos vertinimas yra linkę svyruoti. Šį ES įvaizdžio kitimą daugiausia lemia ES užsienio politikos veiksmai ir tai, kaip jie vėliau komunikuojami išoriniam pasauliui. Šiuo atžvilgiu ES yra labai priklausoma nuo Europos išorės veiksmų tarnybos (EIVT)[1] ir ES delegacijų[2], kurias mokslininkai laiko „kvaziambasadomis“[3] ir kurios nuo 2011 m.[4] yra tapusios pagrindine ES viešosios diplomatijos priemone.

Regionų, kuriuose ES vykdo veiklą, geografinis artumas suteikia galimybę kurti didesnį ES matomumą, o labiau nutolusiuose regionuose ši galimybė atitinkamai mažėja, išskyrus šalis, kuriose įsigalėjusi liberali demokratija (pvz., Jungtinėje Karalystėje, JAV, Kanadoje, Japonijoje ir kt.). Tai reiškia, kad Europos Sąjungai turėtų būti lengviau įtikinti pašonėje esantį Rytų Europos regioną. Nors ES plėtra (2004–2007 m.) ir Rytų partnerystės iniciatyvos pradžia (2009 m.) sumažino tiek fizinį, tiek politinį atstumą tarp ES ir šio regiono, dėl Rusijos konfrontacinės laikysenos ir vietos politinių režimų demokratinio nenuoseklumo jis tapo ES užsienio politikos darbotvarkės karštuoju tašku. Todėl ES įvaizdis rytų kaimynystėje iki šiol buvo gana nepastovus. Kad būtų galima spręsti šiuos struktūrinius trūkumus, šioje analitinėje publikacijoje siekiama pateikti įrodymais pagrįstas išvadas dėl konkrečių praktinių sprendimų, kaip gerinti ES įvaizdį į rytus nuo jos sienų.

Dabartinis viešosios komunikacijos stilius, daugiausia grįstas vykdomos veiklos ataskaitų teikimu, yra aiškiai nepakankamas pranešimų aktualumui, matomumui ir patrauklumui užtikrinti. Šio tyrimo kontekste ES „diplomatinis kapitalas“[5] vertinamas atsižvelgiant į ES autoritetą ir reputaciją (atskleidžiamą apklausose), formuojamus ES delegacijoms suteiktų įgaliojimų vykdymu (atspindimu interneto svetainėse), kurie

galiausiai ir lemia ES matomumą. Taip pat pateikiama daug duomenų, parodančių, kurioms politikos sritims ES skiria lėšų regione. ES motyvacija teikti pagalbą šalies lygmeniu gerai atspindima specializuotose interneto svetainėse, skirtose ES finansuojamiems projektams Rytų partnerystės šalyse.

Siūlomas ES matomumo Rytų partnerystės šalyse tyrimo žiūros taškas apima tiek kiekybinius, tiek kokybinius metodus. Žvelgiant iš kiekybinės perspektyvos, šioje analitinėje apžvalgoje pateikiama nuodugni šešiose Rytų partnerystės šalyse 2016–2020 m. atliktų apklausų analizė, siekiant įvertinti nuomonės apie ES evoliuciją kiekvienoje šalyje. Taip pat įvertinama, ar viešajai nuomonei turi įtakos šiose šalyse ES vykdomi projektai. Šio tyrimo kokybinis metodas – šešių ES delegacijų Rytų partnerystės regione oficialiųjų interneto svetainių turinio analizė, kurioje nagrinėjami delegacijų komunikaciniai pajėgumai ir ambicingumas. Taip pat atliekama ES finansuojamų projektų šešiose Rytų partnerystės šalyse interneto svetainių kokybinė analizė, siekiant aptarti ES pagalbos tendencijas ir ypatumus.

Šią analitinę publikaciją sudaro trys dalys. Iš pradžių aptariamas Rytų Europos visuomenės požiūris į ES vertybes, geopolitinę kryptį ir skatinamas vidaus reformas[6]. Tuomet nagrinėjami ES per delegacijas vykdomos sąveikos su šešių Rytų partnerystės šalių viešąja erdve būdai. Po to išryškinamos ES finansuojamų projektų ypatybės ir nurodomos jų priežastys, įvertinant egzistuojančių su ES susijusių interneto svetainių suvestinius duomenis. Paskutinėje dalyje pateikiamos pagrindinės išvados ir suformuluojamos rekomendacijos, kurių tikslas – pagerinti ES viešąją komunikaciją ir pačios ES bei jos vykdomų projektų matomumą.

1. Rytų partnerystės šalių požiūris į ES

Nuo Rytų partnerystės programos įsteigimo 2009 m. ES kūrė vis labiau diferencijuotus santykius su šešiomis rytinėmis kaimynėmis – Armėnija, Azerbaidžanu, Baltarusija, Moldova ir Ukraina. Todėl šiose šalyse ES vykdomos viešosios diplomatijos turinys ir intensyvumas skiriasi pagal kelis pagrindinius principus: a) *dvišalių susitarimų ambicingumą*; b) *vietos elito europietiškumą, atsispindintį reformų vykdymo pažangoje*; c) *ES strateginius skaičiavimus dėl bendradarbiavimo su kiekviena Rytų partnerystės šalimi.* Apie šių principų taikymą galima spręsti iš ES veiksmų savo rytinių kaimynių atžvilgiu. Tuo pačiu metu didėjanti Rytų partnerystės regione ES vykdomos veiklos diversifikacija ir specializacija lemia praktiškai pasiekiamo matomumo laipsnį ir gebėjimą paveikti Rytų Europos šalių visuomenių viešąją nuomonę. Šiame analitinės publikacijos skyriuje vertinama regioninė viešoji nuomonė apie ES toliau nurodytais aspektais: *bendros vertybės, pasitikėjimas, geopolitiniai prioritetai ir suvokiamas pagalbos bei komunikacijos kanalų efektyvumas.*

Toliau nagrinėjamos Rytų partnerystės iniciatyvos apklausos buvo atliktos 2016–2020 m. laikotarpiu, o vienodas jų atlikimo principas užtikrina šešių Rytų partnerystės šalių palyginamumą[7]. Siekiant suprasti, kiek toli ES gali nueiti propaguodama savo vertybes, būtina įvertinti Europos Sąjungai priskiriamų vertybių artimumą toms vertybėms, kurios laikomos bendromis Rytų partnerystės šalių vietos bendruomenėms. Remiantis analizuojamų apklausų duomenimis, šioje politinėje rekomendacijoje pasitelkiamas „vertybių konvergencijos“ tarp ES ir Rytų partnerystės regiono rodiklis (aptariamas tolesniame poskyryje; žr. 1 ir 2 lenteles). Vertybių konvergencija – tai visiškai naujas rodiklis, suteikiantis galimybę įvertinti idėjinio suderinamumo lygį (siekių, vertybių, ideologijos ir kt. lygmenimis) tarp Rytų partnerystės šalių visuomenių ir to, kaip jos suvokia Europos Sąjungą.

Vertybių konvergencija

2017 m. ES vertybes labiausiai atliepė Moldovos, Armėnijos ir Azerbaidžano visuomenės (devyniose srityse), po jų išsidėstė Sakartvelo, Ukrainos ir Baltarusijos visuomenės (7–8 srityse; žr. 1 lentelę). Didžiausia šių šalių vertybių konvergencija su ES fiksuojama taikos ir saugumo, ekonomikos klestėjimo (išskyrus Baltarusiją), korupcijos nebuvimo (išskyrus Sakartvelą), asmens laisvės ir socialinio teisingumo (išskyrus Sakartvelą) srityse. Vertybių konvergencijos rodiklis apskaičiuojamas lyginant paramos Europos Sąjungai priskiriamoms vertybėms (idėjoms, siekiams) lygį ir visuomenės narių asmeninį tų pačių vertybių išpažinimą. Toks sugretinimas leidžia nustatyti, ar konkrečios šalies visuomenė yra artima ES vertybėms, ar ne. Čia daroma prielaida, kad kuo artimesnės ES vertybės visuomenei, tuo labiau ji trokšta įgyvendinti tuos siekius, arba pasiekti „aukso standartą“. Be to, egzistuoja sričių, kuriose Rytų partnerystės visuomenės kai kurias vertybes pabrėžia labiau nei ES – pvz., taika ir saugumas (Baltarusija ir Ukraina) ir korupcijos nebuvimas (Moldova). Antra vertus, yra tam tikrų politikos sričių, kuriose konvergencija su ES itin silpna: pvz., pagarba kitoms kultūroms (Sakartvelas, Moldova ir Ukraina), religijos laisvė (Ukraina), žiniasklaidos laisvė (Baltarusija, Sakartvelas).

1 lentelė. Vertybių konvergencijos tarp ES ir Rytų partnerystės šalių rodiklis, 2017 m.

Vertybės	Armėnija	Azerbaidžanas	Baltarusija	Sakartvelas	Moldova	Ukraina
Taika, saugumas, stabilumas	1	1	0,7	1	1	0,9
Ekonomikos klestėjimas	2	2	6,1	2	1	2
Žmogaus teisės	3	2	2	2	2	2
Teisinė valstybė	3	2	2	2	3	3
Sąžiningumas, skaidrumas	3	3	1	2	4	2
Korupcijos nebuvimas	2	3	3	10	0,8	2
Asmens laisvė	4	4	2	8	6	4
Lygybė ir socialinis teisingumas	4	4	2	13	4	4
Žodžio laisvė	5	4	4	3	3	9
Demokratija	7	6	4	5	5	8
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	8	7	13	67	11	34
Religijos laisvė	10	16	16	5	7	25
Žiniasklaidos laisvė	13	13	27	38	11	70

Šaltinis: autoriaus parengti vertybių konvergencijos tarp ES ir Rytų partnerystės šalių rodiklio skaičiavimai pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis (https://www.euneighbours.eu/).

2 lentelė. Vertybių konvergencijos tarp ES ir Rytų partnerystės šalių rodiklis, 2020 m.

Vertybės	Armėnija	Azerbaidžanas	Baltarusija	Sakartvelas	Moldova	Ukraina
Taika, saugumas, stabilumas	1	2	0,7	1	1	0,9
Ekonomikos klestėjimas	2	3	6	1	2	2
Žmogaus teisės	3	2	1	2	2	2
Teisinė valstybė	4	3	2	2	4	3
Sąžiningumas, skaidrumas	4	1	2	2	4	2
Korupcijos nebuvimas	3	3	1	6	1	2
Asmens laisvė	5	6	2	13	7	4
Lygybė ir socialinis teisingumas	3	3	3	8	5	3
Žodžio laisvė	4	3	4	3	4	13
Demokratija	8	6	4	6	4	11
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	6	16	16	25	9	11
Religijos laisvė	11	6	10	6	8	16
Žiniasklaidos laisvė	43	10	67	40	15	24

Šaltinis: autoriaus parengti vertybių konvergencijos tarp ES ir Rytų partnerystės šalių rodiklio skaičiavimai pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis (https://www.euneighbours.eu/).

Vertybių konvergencijos rodiklis (*1 ir 2 lentelės*) apskaičiuojamas padalijant asmenines kiekvienos iš šešių Rytų partnerystės šalių visuomenių vertybes iš Europos Sąjungai priskiriamų vertybių. Kuo didesnis skaičius gaunamas, tuo mažesnė yra konvergencija tarp Rytų partnerystės šalių visuomenių išpažįstamų ir su ES siejamų vertybių. Mažesnės už 1 reikšmės rodo, kad tam tikros vertybės suvokiamos kaip svarbesnės Rytų partnerystės šalims nei Europos Sąjungai. Todėl reikšmės nuo 0 iki 1 būdingos vertybėms, kurios laikomos svarbesnėmis Rytų partnerystės šalims nei ES; intervalas nuo 1 iki 5 rodo ganėtinai stiprią konvergenciją; nuo 6 iki 20 – vidutinę, o reikšmės, kurios yra didesnės nei 20 – silpną konvergenciją (apklausų duomenys, pagal kuriuos apskaičiuotas vertybių konvergencijos rodiklis, pateikiami priede).

Praėjus trejiems metams vertybių konvergencija tebesiekia 2017 m. lygį tik Armėnijoje (devyniose srityse) ir Azerbaidžane bei Baltarusijoje (aštuoniose srityse). Moldovoje, Sakartvele ir Ukrainoje yra mažiausiai sričių, kuriose jų visuomenių išpažįstamos vertybės sutampa su ES priskiriamomis vertybėmis. Poslinkiai Armėnijoje gali būti susiję su viešosios erdvės liberalizacija po vadinamosios Aksominės revoliucijos, kuriai vadovavo Nikolas Pašinjanas, sukeltų demokratinių pokyčių[8]. Skirtumai tarp Azerbaidžano su Baltarusija ir vadinamojo asocijuotojo trejeto (Sakartvelo, Ukrainos ir Moldovos) gali būti aiškinami faktu, kad pirmosioms dviem valstybėms pasivyti ES užtruks ilgiau nei šiam trejetui. Todėl Baltarusijoje ir Azerbaidžane Europos Sąjungos vykdoma viešoji diplomatija gali turėti didesnį poveikį viešajai nuomonei nei labiau europėjančiose Rytų partnerystės šalyse – Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje. Kitaip tariant, ES būtų kur kas lengviau pasiekti vertybių skatinimo rezultatų pirmojoje, o ne labiau demokratiškėjančioje antrojoje grupėje, nes pastarojoje Sąjungai kiltų daugiau iššūkių norint padidinti vertybių priimtinumą labiau, nei jos yra priimtinos dabar. Šiuo metu jis yra vienas didžiausių Rytų Europoje. Palyginti su kitomis šalimis, Sakartvelas aiškiai išsiskiria konvergencijos su ES vertybėmis atžvilgiu – ji šiek tiek sumažėjo. Tai gali būti aiškinama besikartojančiomis politinėmis krizėmis,[9] kuriančiomis palankias sąlygas poliarizacijai ir tolesnei skeptiškai nusiteikusių ir kitiems nepakančių kraštutinių grupuočių radikalizacijai. Mažesnė konvergencija žiniasklaidos laisvės srityje fiksuojama tose pačiose šalyse kaip ir 2017 m., be to, prie jų prisijungia Armėnija. Tai galėtų būti iš dalies aiškinama menku visuomenės pasitikėjimu vietos žiniasklaida, palyginti su tos pačios vertybės tvarumu ES (žr. 2 lentelę).

Pasitikėjimas Europos Sąjunga ir kitais

Kalbant apskritai, pastaraisiais metais Rytų partnerystės regiono pasitikėjimas Europos Sąjunga išaugo. Sėkmingas pasitikėjimo užsienyje kūrimas itin prisideda prie ES gebėjimo formuoti savo įvaizdį, o tai gali gerinti jos reputaciją ir didinti matomumą. Šiame poskyryje siekiama įvertinti pasitikėjimą ES tiek atskirai, tiek lyginant su kitais tarptautiniais veikėjais, regione veikiančiais dėl geografinio artumo, geopolitinių refleksų ar jų kombinacijos.

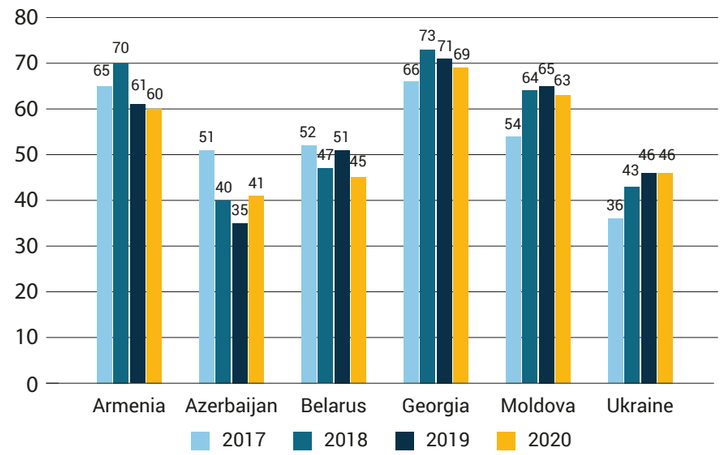

1 pav. Pasitikėjimas Europos Sąjunga, 2017–2020 m., %

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis, https://www.euneighbours.eu/

Kaip matyti 1 paveiksle, Ukraina ir Moldova išgyvena daugiausia kokybinių pokyčių pasitikėjimo ES atžvilgiu. Ukrainoje pasitikėjimas ES išaugo nuo 36 proc. 2017 m. iki 46 proc. 2020 m., o Moldovoje – nuo 54 iki 63 proc. per tą patį laikotarpį. Kita vertus, Baltarusijoje ir Azerbaidžane užfiksuotas pasitikėjimo sumažėjimas – 2020 m. padidėjo jų euroskepticizmas (žr. 1 pav.).

Vertinant iš lyginamosios perspektyvos, ES dėl jos geopolitinio mandato ar darbotvarkės vertinama palankiau nei kiti Rytų Europoje veikiantys tarptautiniai veikėjai. Visose šešiose Rytų partnerystės šalyse ES laikoma patikimiausia tarptautine veikėja. Šios teigiamos tendencijos augimas pastebėtas tik asociacijos susitarimą su ES sudariusiose šalyse, t. y. Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje. Nors Armėnijoje, Azerbaidžane ir Baltarusijoje ES ir toliau laikoma patikimiausia, tačiau pasitikėjimo lygis 2020 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo. Paradoksalu, kad, nepaisant narystės Eurazijos ekonominėje sąjungoje, Baltarusija ir Armėnija šia prorusiška organizacija pasitiki mažiau nei Europos Sąjunga, su kuria jos šiuo metu dera mažiausiai iš visų regiono šalių (kartu su Azerbaidžanu). Prastesnis Eurazijos ekonominės sąjungos įvaizdis iliustruoja ES gebėjimą įgyti simpatijų net organizacijose, kurios yra jos geopolitinės konkurentės (žr. 2 ir 3 pav.).

Informuotumo apie ES paramą palyginimas su jos veiksmingumu

Kitas svarbus veiksnys siekiant didesnio matomumo – informuotumas apie ES paramą, atitinkantis išmatuojamą ES švelniosios galios dimensiją. Dėl šios priežasties išvadą

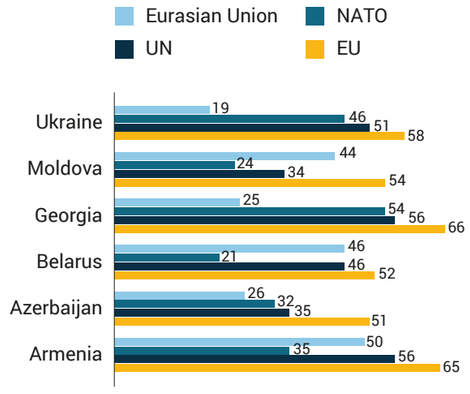

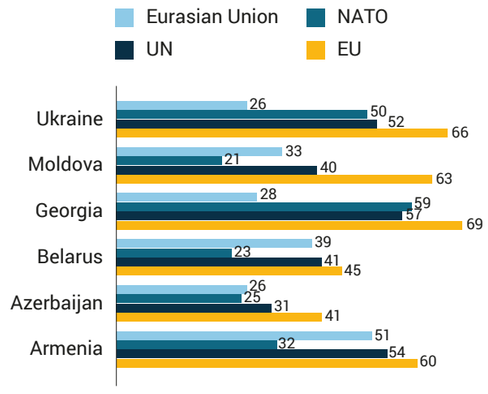

2 pav. Pasitikėjimas tarptautinėmis organizacijomis 2017 m. (kairėje);
3 pav. Pasitikėjimas tarptautinėmis organizacijomis 2020 m. (dešinėje), %

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis, https://www.euneighbours.eu/

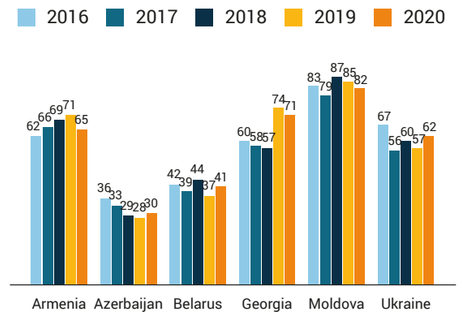

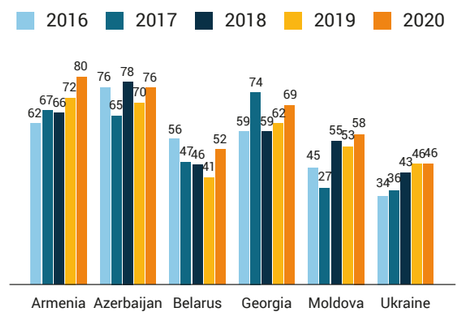

4 pav. Informuotumas apie ES paramą šešiose Rytų partnerystės šalyse (kairėje);
5 pav. Suvokiamas ES paramos veiksmingumas šešiose Rytų partnerystės šalyse (dešinėje), 2016–2020 m., %

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis, https://www.euneighbours.eu/

apie nepakankamo ES matomumo Rytų partnerystės regione priežastis galima daryti ES paramos suvokimą vertinant per informuotumo apie šią paramą ir jos veiksmingumo prizmę. Šiame poskyryje pateiktose diagramose matyti, kad didžiausias informuotumas apie ES paramą su suvokiamu jos veiksmingumu proporcingiausiai sutampa Armėnijoje ir Sakartvele. Tačiau Azerbaidžane ir Baltarusijoje (mažiau nei 50 proc.) ES parama yra matoma mažiau, o Moldovos ir Sakartvelo gyventojai žino apie ES teikiamą paramą, tačiau jos veiksmingumą vertina labiau neigiamai nei kitos regiono šalys, išskyrus Baltarusiją (žr. 4 ir 5 pav.).

ES komunikacijos kalba

Ar viešoji diplomatija didins matomumą, ar jį mažins, priklauso nuo viešojo diskurso ir jo paplitimo. Todėl šiame poskyryje apžvelgiamos Rytų partnerystės šalių auditorijų pageidaujamos kalbos ir jų naudojami informacijos apie ES šaltiniai. Abu šie aspektai lemia įvaizdžio stiprinimo regione sėkmę arba nesėkmę ir kartu nurodo ES viešosios komunikacijos sritis, kuriose įdiegus tam tikrų pokyčių būtų galima tikėtis geresnių rezultatų.

ES komunikacija – daugiausia valstybinėmis kalbomis – palankiai vertinama Armėnijoje, Azerbaidžane ir Sakartvele. Informacija rusų kalba regione labiausiai vertinama Baltarusijoje, antroje vietoje – Moldova. Moldovoje ir Ukrainoje informacija valstybine kalba ir informacija rusų kalba pageidaujamos panašiai. Šios tendencijos 2017–2020 m. laikotarpiu labai nepakito, išskyrus Armėniją ir Ukrainą, kuriose rusų kalba tapo labiau vertinama kaip informacijos kanalas.

Rytų partnerystės šalyse pagrindinis informacijos apie ES šaltinis yra televizija, o antrą vietą užima internetas – net Azerbaidžane, kur visą komunikaciją internete, ypač socialinėse medijose, griežtai kontroliuoja valdžia.[10] Moldova yra vienintelė regiono šalis, kurio-

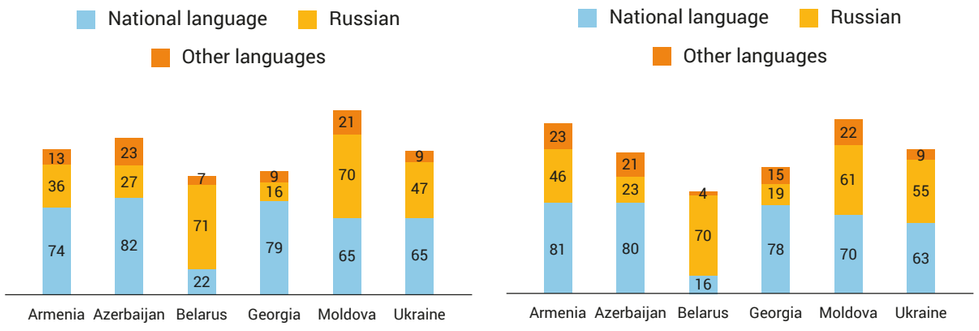

6–7 pav. Palankiausiai vertinamų žiniasklaidos priemonių kalba 2017 m. (kairėje) ir 2020 m. (dešinėje), %

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east" apklausų duomenis, https://www.euneighbours.eu/

je internetas, kaip naujienų apie ES šaltinis, yra tiek pat svarbus, kiek televizija. 8 ir 9 pav. matyti, kad vos per trejus metus nuo 2017 m. internetas ir socialinės medijos tapo pagrindiniais komunikacijos apie ES kanalais. Ne mažiau svarbi atrodo ir žodžiu iš lūpų į lūpas perduodama informacija apie ES veiksmus. Be to, tai yra viena iš subjektyviausių ir mažiausiai kontroliuojamų informacijos formų. Spausdinta medžiaga, radijas ir oficialiosios ES interneto svetainės yra mažiausiai naudojamas būdas gauti informacijos apie ES. Oficialiosios interneto svetainės apima ir ES delegacijų šešiose Rytų partnerystės šalyse interneto svetaines, todėl kyla klausimas, kiek sėkmingai ES naudoja turimas komunikacijos internetu priemones.

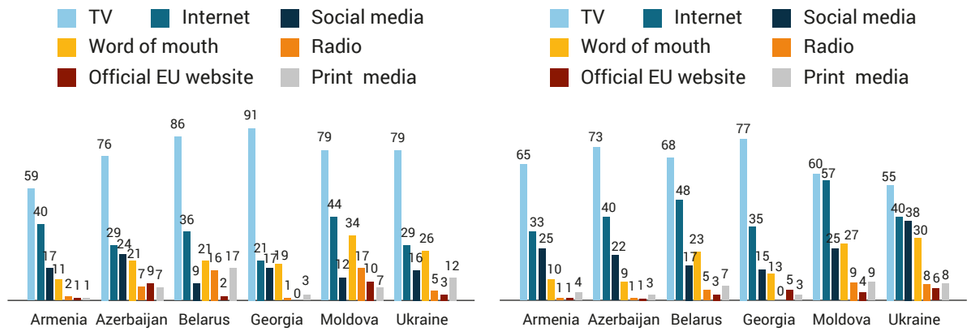

8–9 pav. Informacijos apie ES šaltiniai 2017 m. (kairėje) ir 2020 m. (dešinėje), %

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east" apklausų duomenis, https://www.euneighbours.eu/

Pagrindinė šio skyriaus išvada – ES viešoji komunikacija Rytų partnerystės šalyse turi ir privalumų, ir aiškių trūkumų. *Pirma,* ES gali veiksmingai propaguoti savo vertybes dėl didelės konvergencijos su regiono visuomenės išpažįstamomis vertybėmis. Vis dėlto didesnę pažangą ji gali pasiekti mažiau europėjančiose regiono šalyse, kurioms demokratizacijos srityse liko nuveikti sąlyginai daugiau. *Antra*, ES laikoma patikimesne nei kitos tarptautinės organizacijos. Pasitikėjimas ES yra didesnis nei Eurazijos ekonomine sąjunga netgi tarp pastarosios narių – t. y. Baltarusijoje ir Armėnijoje. *Trečia,* net tarp tų Rytų partnerystės regiono šalių, kurių visuomenė yra informuota apie ES paramą, numanomas jos veiksmingumas yra mažesnis asocijuotosiose šalyse (Moldovoje ir Ukrainoje) nei kitose (Armėnijoje ar Azerbaidžane). *Ketvirta*, nors visame regione (išskyrus Baltarusiją) išlieka svarbios valstybinės kalbos, Armėnijoje, Moldovoje ir Ukrainoje taip pat palankiai vertinami informacijos rusų kalba šaltiniai. *Galiausiai,* informacija apie ES daugiausia gaunama internetu, socialinėse medijose ir perduodama žodžiu iš lūpų į lūpas, o ES oficialiosios interneto svetainės (įskaitant ES delegacijų regione interneto svetaines) išlieka itin nepopuliarios.

2. ES matomumo Rytų partnerystės šalyse veiksniai

ES matomumą pirmiausia lemia jos pačios komunikacija ir atliekami veiksmai. Atitinkamai, ES gebėjimas pasakoti apie save užsienio auditorijoms daugiausia priklauso nuo viešosios diplomatijos kokybės. EIVT vadove[11], kuriame pateikiamos ES delegacijų komunikacijos gairės, viešoji diplomatija apibrėžiama kaip vertybių propagavimo ir visuomenės įtikinėjimo pastangos, naudojant skirtingoms auditorijoms skirtas komunikacijos priemones, kurių tikslas – pagerinti viešąją nuomonę ar visuomenės informuotumą apie ES. Dėl savo diplomatinio statuso ES delegacijos yra ES akys, ausys ir balsas trečiosiose šalyse. Be kitų vykdomų veiklų (politinio dialogo, projektų įgyvendinimo, atsiskaitymo valdžiai Briuselyje ir t. t.), ES delegacijos „atlieka esminį vaidmenį komunikuojant apie ES vertybes, vykdomą politiką ir ES projektų rezultatus“[12]. Vienas iš itin specifinių jų uždavinių yra „ES koncepcijos paaiškinimas ir teigiamo įvaizdžio skatinimas“[13] – kaip demokratizaciją lemiančios jėgos, pagalbos teikėjos, prekybos partnerės, žmogaus teisių skatintojos ir saugumo garanto. Konkrečiai, EIVT siūlė ES delegacijoms parengti vietines komunikacijos strategijas, kurios būtų pritaikytos vietos auditorijai (pagal jos kalbinius ypatumus) ir kontekstui (politinei situacijai).

ES delegacijos – viešosios diplomatijos vykdytojos

ES delegacijos veikia įvairiose pasaulio šalyse, tarp jų ir šešiose Rytų partnerystės šalyse. ES delegacijų vadovai šiame regione yra diplomatai vyrai, išskyrus ES ambasadorę Armėnijoje[14]. Kol kas jų poreikis matomumui vietos lygmeniu buvo nevienodas – tai taip pat atspindi vietos valdžios atvirumo Europos Sąjungai lygį ir dvišalių susitarimų geopolitines ambicijas. Todėl, nepaisant to, ar vietos valdžia yra proeuropietiška, ar ne, ES delegacijos neperžengia dvišaliuose susitarimuose nubrėžtos linijos. Būtent todėl ES delegacijos yra įsitraukusios į praktiškai visas viešosios diplomatijos sritis Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje, o Armėnijoje, Baltarusijoje ir Azerbaidžane veikiama selektyviau. Į šalis partneres (vadinamąjį asocijuotąjį trejetą – Sakartvelą, Moldovą ir Ukrainą) paskirti ES delegacijų vadovai atviriau viešai kalba apie reformų pažangą. Atsižvelgiant į minėtus aspektus, šiame poskyryje nagrinėjama ES delegacijų veikla iš jų sąveikos su vietos politine dinamika ir viešąja erdve perspektyvos.

Teisinė asociacijos susitarimų su Sakartvelu, Moldova ir Ukraina galia leidžia ES delegacijoms drąsiau vykdyti kiek griežtesnę viešąją komunikaciją, kurioje gali būti netgi kritikos vietos vyriausybėms (Sakartvelo[15], Moldovos[16] ir Ukrainos[17]) dėl reformų įgyvendinimo kokybės. Iš tiesų ES delegacija Armėnijoje taip pat gali vykdyti aktyvią viešąją diplomatiją, nes tam yra susiklosčiusi palanki politinė terpė dėl Nikolo Pašinjano valdymo[18], besitęsiančio nuo 2018 m., ir 2021 m. kovą įsigaliojusio Visapusiškos ir tvirtesnės partnerystės susitarimo (CEPA). Kalbant apie Azerbaidžaną, pažymėtina, kad ES delegacija labiau linkusi bendrauti su visuomene nepolitinėse srityse, o atsakomybę dėl komunikacijos jautresniais klausimais – pvz., dėl įtampos santykiuose su Armėnija po antrojo Kalnų Karabacho karo, perleisti Briuseliui (Europos Komisijai, EIVT ir t. t.)[19]. Esant santūrių dvišalių santykių nulemtiems struktūriniams apribojimams, ES delegacija Baltarusijoje peržengė savo galimos įtakos ribas ir sukėlė pavojų savo diplomatiniam statusui viešai pasmerkdama[20] opozicijos persekiojimą ir didelio masto žmogaus teisių pažeidimus, vykdytus nuo 2020 m. vasaros. Baltarusijos pasitraukimas iš Rytų partnerystės iniciatyvos (2021 m. birželį) ir reaguojant į ES sankcijas Aliaksandro Lukašenkos režimui priimtas sprendimas sustabdyti readmisijos susitarimą (2021 m. rugsėjį) labai apribojo ES delegacijos Minske veiklą ir jos vykdomą viešąją diplomatiją[21].

Toliau pateiktoje lentelėje nurodomas ES delegacijų atliekamo darbo intensyvumas, naudojant įverčius „taip“, „iš dalies“ ir „ne“ vykdomai veiklai palyginti ir tris spalvas (žalią, *geltoną* ir *oranžinę*) jų didesniam ar mažesniam ambicingumui iliustruoti (žr. 3 lentelę). Toliau išskiriami ir atskirai nagrinėjami į dvi grupes padalyti devyni ES delegacijų viešosios komunikacijos aspektai. Pirma grupė susijusi su ES delegacijų struktūra ir turiniu: 1) atstovo spaudai ar atitinkamo skyriaus kontaktiniai duomenys; 2) spaudos atašė įtraukimas į ES delegacijų komunikacijos veiksmus; 3) valstybinės kalbos vartojimas viešojoje komunikacijoje kartu su anglų kalba; 4) informacijos rusų kalba teikimas nacionalinių žiniasklaidos skyrių komunikacijoje. Antroje grupėje koncentruojamasi į ES delegacijų ambicingumą: 5) ES delegacijų vadovų asmeninis dalyvavimas viešojoje komunikacijoje; 6) ES delegacijų nacionalinių žiniasklaidos skyrių veikla; 7) dėmesys situacijai Rusijoje ES delegacijų komunikacijoje. Čia nagrinėjamų interneto svetainių turinį sudaro laikotarpiu nuo 2021 m. sausio 1 d. iki 2021 m. rugsėjo 12 d. publikuota informacija (žr. 3 lentelę).

Lentelėje surinkti duomenys padeda apibrėžti ir analizuoti dvi ES delegacijų Rytų partnerystės šalyse vykdomos viešosios diplomatijos charakteristikas: 1) atskirų komunikacijos skyrių turėjimą (*struktūra*) ir 2) bendrą ES delegacijų viešosios komunikacijos apimtį (*ambicingumas*).

3 lentelė. ES delegacijų šešiose Rytų partnerystės šalyse vykdoma viešoji diplomatija

	Azerbaidžanas	Armėnija	Baltarusija	Sakartvelas	Moldova	Ukraina
Struktūra						
1. Aiškūs atstovo spaudai kontaktiniai duomenys (vardas ir pavardė, telefono numeris, el. paštas)	Taip	Iš dalies	Taip	Iš dalies	Taip	Taip
2. Spaudos atašė	Ne	Ne	Ne	Ne	Taip	Ne
3. Pranešimai spaudai valstybine ir anglų kalbomis	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
4. Informacijos rusų k. teikimas komunikacijoje	Ne	Ne	Taip	Ne	Taip	Ne
Ambicingumas						
5. ES delegacijų vadovų ir narių pareiškimai (2021 m. sausio–rugsėjo mėn.)	0	0	1	16	1	2
6. Tik ES delegacijų žiniasklaidos skyrių publikuota informacija (2021 m. sausio–rugsėjo mėn.)	25 iš 55 (45 %)	22 iš 61 (36 %)	6 iš 64 (9 %)	44 iš 84 (52 %)	18 iš 49 (36 %)	10 iš 64 (15 %)
7. Pareiškimai apie padėtį Rusijoje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Taip

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal ES delegacijų šešiose Rytų partnerystės šalyse interneto svetainių duomenis nuo 2021 m. sausio 1 d. iki 2021 m. rugsėjo 12 d. Šioje lentelėje naudojamos spalvos iliustruoja ES delegacijų veiklos intensyvumą arba aprėptį: žalia – plati veikla, geltona – vidutinės apimties, oranžinė – ribota.

Struktūra ir turinys: ES delegacijų komunikacijos skyriai

Šios dalies tikslas – apžvelgti ir nustatyti komunikacijai skirtą struktūrą, kurią ES delegacijoms pavyko iki šiol sukurti. Iš šešių Rytų partnerystės šalių ES delegacijos Armėnijoje ir Sakartvele pateikia dalinę informaciją apie žiniasklaidos skyrius, nurodydamos tik el. pašto adresą ir telefono numerį. O ES delegacijos Azerbaidžane, Moldovoje ir Ukrainoje pateikia atsakingų asmenų vardus ir pavardes bei jų kontaktinę informaciją – tai rodo kur kas asmeniškesnį santykį, taigi ir didesnį atvirumą bei siekį informuoti. Antra vertus, ES delegacija Moldovoje yra vienintelė delegacija regione, turinti politikos, spaudos ir informacijos vadovą bei spaudos atašė. ES delegacijos Ukrainoje organizacinė struktūra rodo, kad spaudos ir informacijos skyrius veikia atskirai nuo politikos skyriaus. Siekiant didesnio matomumo prasmingiau turėti atskirą asmenį ar skyrių, atsakingą už komunikaciją

su žiniasklaida – kaip antai Moldovoje (spaudos atašė) ar Ukrainoje (atstovas spaudai). Tobulas kandidatas šioms pareigoms galėtų būti Rytų partnerystės šalių pilietis, mokantis vietos kalbas, suprantantis regiono ypatybes, gerai išmanantis ES veiklą ir atrenkamas konkursu. Taip būtų galima pritraukti Europos kolegijos absolventų iš Rytų partnerystės šalių piliečių tarpo ir prisidėti prie protų nutekėjimo stabdymo ir (arba) jų grįžimo.

ES delegacijos su Rytų partnerystės regiono vietos visuomene bendrauja ne tik anglų ir valstybine kalbomis, bet ir rusų kalba. Tačiau komunikacija rusų kalba be išlygų priimama tik Baltarusijoje ir Moldovoje. Ukrainos ir Sakartvelo polinkis vengti rusų kalbos suprantamas dėl Krymo okupacijos, Donbaso ir Luhansko separatistų militarizacijos, Abchazijos ir Pietų Osetijos okupacijos ir dezinformacijos kampanijų. Skirtingai nei kitos Rytų partnerystės šalys, Armėnija ir Azerbaidžanas rusų kalbą vartoja plačiai – tačiau ne kaip *lingua franca* tarp mažumų dėl pastarųjų etninio homogeniškumo.

Valstybinės ir anglų kalbų derinys taip pat gali prisidėti prie ES delegacijų interneto svetainių matomumo didinimo. Visos ES delegacijos vykdo komunikaciją vietos kalbomis, o Ukrainoje pranešimai spaudai kartais pateikiami ir ukrainiečių, ir anglų kalba tame pačiame dokumente. Kai kurios ES delegacijos renkasi naudotis specializuotų komunikacijos įmonių paslaugomis – kaip antai ES delegacija Moldovoje[22], kuri prie originalo teksto anglų kalba prideda tekstus rumunų ir rusų kalbomis.[23]

Čia aptartus pastebėjimus galima apibendrinti. ES delegacijos visose šešiose Rytų partnerystės šalyse turi viešajai komunikacijai skirtas struktūras ar skyrius. Komunikacijoje naudojamas valstybinės ir anglų kalbų derinys padeda leisti šaknis vietos auditorijose. Kur ir kai įmanoma, tam tikra apimtimi galima vykdyti viešąją diplomatiją rusų kalba, siekiant nepalikti nė vienos visuomenės dalies užribyje, ypač jei norima kovoti su dezinformacija. Ten, kur rusų kalba laikoma priimtina, ji turėtų būti pasitelkiama platesnei auditorijai pasiekti ir kovai su neigiamais naratyvais, kuriuos skleidžia valstybės kontroliuojama rusų žiniasklaida.

Ambicingumas: ES delegacijų iniciatyvumo vertinimas

Šioje dalyje didžiausias dėmesys skiriamas ES delegacijų ambicingumo nustatymui. Vienas iš būdų suprasti viešosios diplomatijos intensyvumą – ES delegacijų vadovų pareiškimų įvertinimas. Išanalizavus šešias delegacijų interneto svetaines galima daryti išvadą, kad mažiausiai ambicingos buvo ES delegacijos Azerbaidžane ir Armėnijoje. ES delegacijų Baltarusijoje, Moldovoje ir Ukrainoje vadovai tik po kartą pateikė pareiškimus, publikuotus kartu su ES valstybių narių diplomatinių atstovybių pareiškimais. Politinės krizės Sakartvele metu (2020–2021 m.) poziciją išsakė Europos Vadovų Tarybos pirmininkas Charles'is Michelis, o jo teiginius išplatino ES delegacija Tbilisyje[24]. ES delegacijos likusiose Rytų partnerystės šalyse Charles'io Michelio teiginius paskelbė jo oficialaus vizito regione metu 2021 m. vasarą – šis veiksmas turėjo labiau diplomatinį nei politinį atspalvį. Aktyviausias ir todėl labiausiai savimi pasitikintis ir ambicingiausias ES delegacijos regione vadovas yra ES ambasadorius Sakartvele Carlas Hartzellis, vien analizuojamu laikotarpiu (2021 m. sausio 1 d. – rugsėjo 12 d.) išreiškęs savo poziciją 16 kartų. Jo veikla rodo, kad ES delegacijų vadovai

bent jau asociacijos susitarimus sudariusiose šalyse, kaip antai Sakartvelas (Moldova ir Ukraina), gali vykdyti ES viešąją diplomatiją dinamiškiau ir konkrečiau.

ES delegacijų viešosios komunikacijos pridėtinė vertė sukuriama tada, kai spaudos skyriai teikia didelį kiekį informacijos vietoje, neapsiribodami vien komunikacija iš būstinės Briuselyje. Tai viešajai komunikacijai suteikia daugiau vietinio atspalvio. Šiuo požiūriu vietiniai ES delegacijų Sakartvele ir Azerbaidžane komunikacijos skyriai patys publikavo didesnę informacijos dalį, nei sudaro visi delegacijos interneto svetainėje publikuoti pranešimai spaudai – atitinkamai 52 ir 45 proc. Nuo jų kiek atsilieka Armėnija ir Moldova. Mažiausiai informacijos iš nacionalinio komunikacijos skyriaus buvo publikuota ES delegacijų Ukrainoje ir Baltarusijoje interneto svetainėse. ES pastangos spręsti politinę krizę yra viena iš lengviausiai paaiškinamų priežasčių, kodėl ES delegacija Tbilisyje aplenkė likusias, išleisdama 84 pranešimus spaudai. Šis skaičius didesnis nei Baltarusijos (išgyvenančios politinę suirutę tiek vidaus, tiek transnacionaliniu lygmeniu) ir Ukrainos (paveiktos Rusijos įvykdytos Krymo ir Luhansko bei Donbaso regionų šalies rytuose okupacijos) ES delegacijų.

Pažymėtina, kad ES delegacija Ukrainoje išsiskiria iš kitų publikuojama informacija apie situaciją Rusijoje ir išreiškiamomis pozicijomis dėl Krymo, sankcijų ir kitų su Rusija siejamų jautrių klausimų. Iš dalies tai būtų galima laikyti ES delegacijos Kijeve ambicijų išraiška. Tai galėtų būtų pritaikoma Moldovoje ir Baltarusijoje, kur vidaus sprendimų priėmimo procedūros neatsiejamos nuo Rusijos politikos dinamikos.

Apytiksliai nubrėžus šešių ES delegacijų ambicijų ribas galima daryti išvadą, kad tik kai kurioms iš jų nestinga ryžto ir motyvacijos išeiti iš komforto zonos. Su ES sudaryto dvišalio susitarimo tipo nebūtų galima laikyti varžančiu veiksniu. Kaip rodo Sakartvelo pavyzdys, ES delegacija rinkosi ryškesnę viešąją komunikaciją – priešingai nei delegacijos Moldovoje ar Ukrainoje, su ES taip pat susaistytose asociacijos susitarimų. ES delegacijų komunikacija yra būtina tiek siekiant didinti ES matomumą apskritai, tiek populiarinti ES finansuojamus projektus (pastarasis aspektas aptariamas kitame poskyryje).

3. ES finansuojami projektai ir jų matomumas

ES projektų matomumas aptariamame regione ir kiekvienoje šalyje nėra vienodas, o tai rodo, kad visuomenių nuomonė apie juos yra savita. Šie skirtumai gali būti aiškinami ES komunikacijos apie savo veiklą pobūdžiu arba tam tikriems projektams skirtais finansiniais ištekliais[25].

2017 m. duomenys rodo, kad plačiausiai žinomi ES finansuoti projektai keturiose iš šešių Rytų partnerystės šalių buvo susiję su švietimu ir sveikata; likusiose dviejose šalyse – Moldovoje ir Ukrainoje – visuomenei buvo labiau žinomi atitinkamai infrastruktūros projektai ir ekonomikos reformos (žr. 10 pav.). Trejų metų laikotarpiu (žr. 11 pav.) didžiausi pokyčiai fiksuoti Armėnijoje ir Ukrainoje. Kalbant konkrečiau, visuomenės susipažinimas su tam tikrų tipų ES projektais Armėnijoje nuo 2017 iki 2020 m. sumažėjo (ypač kalbant apie projektus, susijusius su švietimu ir sveikata). Ukrainoje matomiausi tapo su švietimu ir sveikata susiję projektai, o ne 2017 m. vyravusios ekonomikos reformos. Moldovoje 2017 m. plačiausiai žinomi projektai 2021 m. nesikeitė – šį statusą išlaikė infrastruktūros projektai. Azerbaidžane, Baltarusijoje ir Sakartvele ES projektų matomumas išliko gana panašus (išskyrus

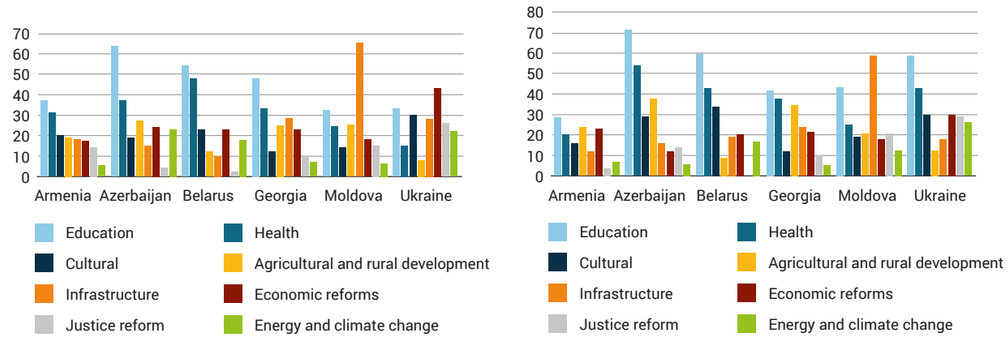

10 ir 11 pav. ES finansuojamų projektų matomumas 2017 m. (kairėje) ir 2020 m. (dešinėje), %

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis, https://www.euneighbours.eu/

švietimo sritį). Žinios apie projektus, orientuotus į žemės ūkį, visuomenę geriausiai pasiekė Sakartvele ir Azerbaidžane, o ekonomikos reformos didžiausio atgarsio susilaukė Armėnijoje, Sakartvele ir Ukrainoje.

„EU4EaP“ projektai

ES parama konkrečioms šalims skiriama visų pirma atsižvelgiant į dvišalių santykių teisinėse sistemose įtvirtintus tikslus. Jos formos gali būti įvairios: finansinė parama, techninė pagalba, dotacijos pilietinės visuomenės organizacijoms, prieiga prie ES programų ir t. t. Be to, finansinės paramos šešioms Rytų partnerystės šalims logika susieta su penkiomis intervencinių priemonių sritimis: 1) ekonomikos plėtra ir geresnės rinkos galimybės; 2) institucijų stiprinimas ir geras valdymas; 3) junglumas (angl. *connectivity*), energetika, efektyvumas, aplinkosauga ir klimato kaita; 4) judumas (angl. *mobility*) ir asmeniniai ryšiai; 5) kompleksinės prioritetinės sritys. Šios sritys daugiausia susijusios su siektinais 2020 m. rezultatais, patvirtintais 2017 m. Rytų partnerystės aukščiausiojo lygio susitikime[26]. Vis dėlto artimiausiais metais visas dėmesys bus perorientuojamas į Rytų partnerystės regiono atsparumo didinimą[27], o tai lems ES pagalbos krypties persvarstymą.

Siekiant suprasti dabartinę situaciją penkiose intervencinių priemonių srityse, toliau nagrinėjamas ES finansuojamų projektų rytų kaimynystėje skaičius ir tipai. Egzistuoja specialios interneto svetainės, kurias galima naudoti kaip patogią duomenų bazę ES finansuojamų projektų Rytų partnerystės šalyse apžvalgai. Prie „EU4“ tiesiog prirašant (anglišką) Rytų partnerystės šalies pavadinimą, galima lengvai rasti informaciją apie kiekvienai šaliai skiriamą paramą. Šios interneto svetainės suteikia duomenis bent apie keturias iš šešių Rytų partnerystės šalių (išimtys – Ukraina ir Baltarusija), jose pateikiami virtualūs žemėlapiai, nurodantys baigtus ir tebevykdomus projektus (žr. 4 lentelę).

ES finansuojamiems projektams skirtų interneto svetainių duomenys iš esmės skirstomi į penkias pirmiau minėtas intervencinių priemonių sritis. Dauguma atvejų projektai pristatomi pagal Rytų partnerystės šalies regioną,

4 lentelė. Visi šešiose Rytų partnerystės šalyse įgyvendinami ES finansuojami projektai 2009–2021 m. laikotarpiu (ir baigti, ir vis dar vykdomi)

	Iš viso projektų	Vykdomi (2021 m. rugsėjis)	Baigti (iki 2021 m. rugsėjo)
Armėnija	77[28]	–	–
Azerbaidžanas	138	63	75
Baltarusija	25[29]	–	–
Sakartvelas	261	130	131
Moldova[30]	120	–	–
Ukraina	250[31]	–	–

Šaltinis: Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal ES finansuojamų projektų interneto svetainių duomenis: „EU4Armenia“, „EU4Azerbaijan“, „EU4Georigia“, „EU4Moldova“, ir prieinamus duomenų apie Baltarusiją ir Ukrainą šaltinius.

kuriame jie įgyvendinami, anglų ir valstybine bei rusų (Moldovoje) kalbomis. Azerbaidžanui, Sakartvelui ir Moldovai skirtos interneto svetainės yra pavyzdys, kaip galima aiškiausiai pateikti duomenis apie ES finansuojamus projektus. Tam tikri nedideli šių interneto svetainių patobulinimai – pavyzdžiui, galimybė susieti vykdomus ir baigtus projektus su penkiomis intervencinių priemonių sritimis – galėtų dar labiau padidinti tokios komunikacijos naudą (žr. *5 lentelę*). ES pagalbos Armėnijai interneto svetainė ne tokia išsami, joje tebevykdomi ir baigti projektai aiškiai neatskiriami ir neskirstomi pagal penkias intervencinių priemonių sritis.

Didelė išimtis yra pagalba Baltarusijai – jai skirtos visiškai funkcionalios su ES finansuojamais projektais susijusios interneto svetainės nėra. Duomenys apie Baltarusijoje įgyvendintus projektus pateikiami ES delegacijos interneto svetainėje, tačiau juos rasti sunku, o informacijos apie projektus, vykdytus iki 2015 m., apskritai nėra[31]. Dėl pilietinės visuomenės aktyvistų ir kitų šalies suintereSuotųjų subjektų persekiojimo ES naudoja „EU4Belarus“ interneto svetainę tam, kad padėtų jauniems žmonėms įstoti į universitetus Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Čekijoje[32]. Be to, anksčiau šalies valdžios institucijoms pagal dvišalio bendradarbiavimo principą teiktą pagalbą ES perorientavo į paramą šalies piliečiams – pilietinei visuomenei ir nepriklausomai žiniasklaidai, jaunimui, smulkiam ir vidutiniam verslui ir sveikatos priežiūros stiprinimui pandemijos akivaizdoje. Informacija apie Ukrainoje įgyvendinamus ES projektus prieinama ir Ukrainoje. ES delegacija Ukrainoje pažymi šiuo metu įgyvendinanti daugiau nei 250 projektų[33]. Tačiau interneto svetainės su aiškiai struktūrizuota informacija apie ES projektus, panašios į „EU4Azerbaijan“, „EU4Georgia“ ar „EU4Moldova“, kol kas nėra.

5 lentelės duomenys rodo, kad informacija apie Azerbaidžane įgyvendinamus produktus yra išsamiausia ir detaliausia, todėl galima duomenis apibendrinti ir paaiškinti sektorinės ES pagalbos tendencijas. Interneto svetainės „EU4Georgia“ ir „EU4Azerbaijan“ galėtų būti

5 lentelė. Pagal intervencinių priemonių (prioritetines) sritis suskirstytų ES projektų šešiose Rytų partnerystės šalyse skaičius

	Ekonomika	Geras valdymas	Junglumas ir aplinkosauga	Judumas	Kompleksiniai klausimai
Armėnija	25	20	18	1	13
Azerbaidžanas	53	41	29	24	22
Baltarusija[34]	–	–	–	–	–
Sakartvelas	89	104	49	38	42
Moldova	62	36	10	7	13
Ukraina	–	–	–	–	–

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal ES finansuojamų projektų interneto svetainių duomenis: „EU4Armenia“, „EU4Azerbaijan“, „EU4Georigia“, „EU4Moldova“, ir prieinamus duomenų apie Baltarusiją ir Ukrainą šaltinius. Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie projektai apima keletą sričių, šioje lentelėje pateikiamas bendras projektų skaičius gali nesutapti su 4 lentelėje pateikiamais duomenimis.

naudojamos kaip atspirties taškas apžvelgiant panašias Rytų partnerystės šalims skirtas interneto svetaines. Baigtus ir tebevykdomus projektus šiose interneto svetainėse rasti kur kas lengviau. Be to, jose aprašoma daugiausia ES šalyse vykdomų projektų. Dėl tam tikrų ES duomenų apie jos remiamus projektus regione pateikimo neatitikimų 5 lentelė naudingesnė lyginimams šalies viduje penkių ES finansuojamų intervencinių priemonių sričių atžvilgiu nei tarpusavio palyginimas tarp šešių Rytų partnerystės šalių. Kiekvienai ES intervencinių priemonių sričiai tenkanti projektų dalis kiekvienoje Rytų partnerystės šalyje yra skirtinga. Armėnijoje, Azerbaidžane, Sakartvele ir Moldovoje dominuoja su ekonomika ir geru valdymu susiję projektai, nepaisant to, kad iš jų tik Sakartvelas ir Moldova įgyvendino asociacijos susitarimą ir išsamų ir visapusišką laisvosios prekybos susitarimą. Junglumo ir aplinkosaugos projektai sudaro nedidelę projektų Moldovoje dalį, o judumas pritraukia, ko gero, mažiausiai paramos iš ES. Informaciją apie Ukrainą sunku apibendrinti ir analizuoti dėl to, kad nėra specializuotos ES finansuojamiems projektams skirtos interneto svetainės, kurioje būtų atspindimos penkios intervencinių priemonių (prioritetinės) sritys.

Alternatyvūs komunikavimo būdai

Kitas ES naudojamas viešosios diplomatijos vykdymo būdas – viešos kampanijos. Interneto svetainėse, skirtose pristatyti ES paramą, įgyvendinamos viešos kampanijos apima keletą sričių grupių: 1) aplinkosauga ir energetika; 2) verslo, žemės ūkio ir kaimo plėtra; 3) žmogaus teisės / ES vertybės; 4) lyčių klausimai; 5) COVID-19; 6) kita (jaunimas, solidarumas). Todėl kai kurie ES vertybes ar prioritetus atitinkantys esminiai klausimai gali būti plačiau pristatomi visuomenei įvairiose kampanijose, kuriose dalyvauja politikai ir šalių savanoriai. Be to, ES turėtų stengtis integruoti į regione vykdomas viešas kampanijas gero valdymo – ypač kovos su korupcija – temą, kad suteiktų daugiau matomumo gero valdymo projektams (žr. 6 lentelę).

Viešoms kampanijoms skiriama parama iš tiesų prisideda prie ES populiarinimo. Viešos kampanijos buvo aktyviausiai naudojamos Sakartvele (ten duomenys apie tai renkami nuo 2019 m.). Nuo Sakartvelo kiek atsilieka Moldova – tiek bendru viešų kampanijų skaičiumi, tiek aptariamomis temomis. Azerbaidžane jų organizuojama mažiau, o duomenys apie Armėniją ir Baltarusiją su ES susijusių projektų interneto svetainėse nėra pateikiami. Nors ES stengiasi viešas kampanijas susieti su savo įgyvendinamais projektais, tokiems bandymams trūksta sisteminės perspektyvos. Be to, ES organizuojamos kampanijos vietos visuomenių informuotumo lygiui apčiuopiamos įtakos nedaro. Kaip matyti 10 ir 11 pav., vietos visuomenės yra labiausiai informuotos apie ES finansuojamus projektus, susijusius su: švietimu ir sveikata (Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Sakartvelas, Ukraina), infrastruktūra (Moldova), žemės ūkiu (Azerbaidžanas, Sakartvelas) ir ekonomika (Armėnija, Sakartvelas ir Ukraina). Kol kas lieka neišnaudotas ES finansuojamų projektų populiarinimo viešomis kampanijomis potencialas tuose sektoriuose, kuriuose visuomenės informuotumas yra nestabilus arba mažėja. Be to, ES privalo nevengti ginti žmogaus teises, skatinti kovą su korupcija ir pan. net ir tokiose šalyse kaip Azerbaidžanas ir Baltarusija (kiek leidžia situacija).

Be viešų kampanijų, Moldovoje ES taip pat finansuoja „Europe Café“ ir ES informacijos

6 lentelė. ES remiamų viešų kampanijų šešiose Rytų partnerystės šalyse temos

	Iš viso	Aplinkosauga, energetika	Verslas, žemės ūkis, kaimo plėtra	Žmogaus teisės / ES vertybės	Lyčių klausimai	COVID-19	Kita
Armėnija	–	–	–	–	–	–	–
Azerbaidžanas	5	1	2	–	2	–	–
Baltarusija	–	–	–	–	–	–	–
Sakartvelas	18	6	3	6	1	1	1
Moldova	11	1	3	4	–	1	22
Ukraina	–	–	–	–	–	–	–

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal ES finansuojamų projektų interneto svetainių duomenis: „EU4Armenia“, „EU-4Azerbaijan“, „EU4Georigia“, „EU4Moldova“, ir prieinamus duomenų apie Baltarusiją ir Ukrainą šaltinius.

centrų veiklą. Šios platformos yra tvaresnis ES viešosios diplomatijos vykdymo būdas. „Europe Café“[35] Moldovoje dirbantiems ES diplomatams suteikia galimybę komunikuoti apie ES organizuojant su ES susijusius viešus renginius ir bendraujant su įvairaus amžiaus publika, ypač jaunimu. Tačiau ši veikla daugiausia koncentruojama šalies sostinėje. Kita viešos komunikacijos platforma – ES informacijos centrai, kuriuos sudaro „informacijos apie Europos Sąjungos indėlį į Moldovos Respublikos vystymąsi platintojų tinklas“[36]. Šiam tinklui pavyko pritraukti Europos kolegijos absolventų ir kitų jaunų aktyvistų – jie platina informaciją apie ES visos šalies miestuose, bibliotekose ir t. t. ES delegacija Moldovoje, skirtingai nei delegacijos kitose Rytų partnerystės šalyse, savo komunikacijos veikloje aktyviai naudoja „Europe Café“ ir ES informacijos centrus, įtraukia žiniasklaidą ir pilietinės visuomenės organizacijas.

Nors ES skelbia informaciją apie vykdomų projektų pobūdį ir galimybes (konkursus, kvietimus teikti paraiškas ir t. t.), projektams tam tikroje šalyje skirtose interneto svetainėse nėra pateikiami duomenys apie jų rezultatus – pasiektus tikslus, naudos gavėjų skaičių, tęstinumą ar tvarumą. Tai pasakytina tiek apie tebevykdomus, tiek apie jau baigtus projektus, nors rinkti ir platinti duomenis apie pastarųjų rezultatus turėtų būti paprasčiau. Kai kuriais atvejais (Azerbaidžano, Sakartvelo ir Moldovos) iš interneto svetainių lankytojai nukreipiami į „informacinius biuletenius“ apie ES pagalbą, tačiau juose pateikiama bendra informacija apie pagalbą, o ne duomenys apie atskirus projektus. Tokio pobūdžio suvaržymai aiškiai nenaudingi pačiai ES, nes dėl jų sunku įvertinti realų ES finansuojamų projektų poveikį. Dėl šios priežasties taip pat sunku įvertinti, ar Rytų partnerystės šalių plačioji visuomenė prisimins šių projektų poveikį, o tai, be abejo, mažina ES matomumą ilgalaikėje perspektyvoje. Kitas įdomus komunikacijos įvairinimo būdas naudojamas Azerbaidžane, kur ES remia ne tik „YouTube“ vaizdo įrašų, bet ir tinklalaidžių ES temomis kūrimą, tačiau pastarąsias reikėtų labiau populiarinti (t. y. didinti sekėjų, kurių dabar tėra 15[37], skaičių).

Užbaigiant šį skyrių galima daryti keletą esminių išvadų. *Pirma,* Rytų partnerystės šalių visuomenių informuotumas apie ES projektus nėra vienodas. Per trejus metus nuo 2017-ųjų visuomenės susipažinimas su ES projektais labiausiai keitėsi Armėnijoje, Sakartvele, Moldovoje (mažiausiai intensyviai) ir Ukrainoje (ryškiausi žinių apie projektus pokyčiai). *Antra*, ES neturi specializuotų interneto svetainių, kuriose būtų aprašomi jos projektai visose šešiose šalyse. Nepaisant tam tikrų smulkių trūkumų, rekomenduojama Armėnijai, Moldovai ir Sakartvelui skirtas interneto svetaines naudoti kaip pavyzdį likusių regiono šalių interneto svetainėms. *Trečia*, sritys, kuriose ES įgyvendina projektus, yra ekonomika ir geras valdymas – netgi šalyse, nesudariusiose asociacijos susitarimo su ES (Azerbaidžane). Remiantis viešai prieinamais duomenimis, Sakartvelas įgyvendina daugiausia su geru valdymu susijusių projektų. Informacija apie projektus dviejose iš šešių Rytų partnerystės šalių nėra prieinama dėl politinių priežasčių (Baltarusija) arba techninių aspektų (Ukraina). *Galiausiai,* ES remia ne tik informacijos sklaidą tradicinėse medijose (televizijoje, internete, ES delegacijų interneto svetainėse ir t. t.), bet ir alternatyvias su viešomis kampanijomis susijusios komunikacijos formas. Pastarosios aktyviausiai naudojamos Sakartvele. O Moldovos pavyzdys rodo, kad informacijos apie ES ir jos pagalbą sklaidai Rytų partnerystės šalyse gali būti pasitelkiamos papildomos platformos, kaip antai „Europe Café“ ir ES informacijos centrai.

Išvados ir rekomendacijos

ES matomumas priklauso nuo jos gebėjimo vykdyti veiksmingą viešąją diplomatiją. Šioje analitinėje publikacijoje pateikti duomenys aiškiai rodo, kad ES pavyko pasiekti sėkmingų rezultatų formuojant savo įvaizdį, visų pirma teikiant paramą, nors sėkmės lygis skirtingose Rytų partnerystės regiono šalyse yra nevienodas. Vis dėlto taip pat negalima atmesti galimybės, kad viešoji nuomonė apie ES pakryps priešinga linkme – tai gali įvykti dėl vietos politinės dinamikos Rytų partnerystės šalyse.

Atlikus kiekybinę ir kokybinę analizę, prieita prie trijų pagrindinių išvadų:

1. Rytų partnerystės šalių visuomenių pasitikėjimas ES yra didelis, netgi mažiausiai demokratinėse šalyse. Konvergencija su ES vertybėmis gali atrodyti netikėta, daugiausia dėl mažiau demokratėjančių Rytų partnerystės šalių potencialo pasivyti ES. Pasitikėjimas ES, palyginti su kitais tarptautiniais veikėjais, yra stabilesnis, tačiau taip pat išlieka galimybė, kad viešoji nuomonė pakryps visiškai priešinga linkme. ES turimų komunikacijos apie pagalbą priemonių potencialas tebėra iki galo neišnaudojamas, pagalba ne visada laikoma veiksminga. Dėl informacijos rusų kalba poreikio tam tikrose vietose ES susiduria su dilema – vykdyti komunikaciją rusiškais kanalais ar ne, nes vietos visuomenės jautriai reaguoja į destruktyvų Rusijos vaidmenį regione (ypač Ukrainoje ir Sakartvele).
2. ES delegacijos – pagrindinė jos diplomatijos priemonė Rytų partnerystės regione – veikia gana skirtingai labiausiai europėjančiose šios iniciatyvos šalyse (vadinamajame asocijuotajame trejete), kur jos iš tikrųjų gali vienodai (skubiai) reaguoti į reformų regresą. Nors pati ES pateikia daugiausia diplomatiškus pareiškimus apie įvykius Sakartvele, Ukrainoje ir Baltarusijoje, vietos lygmeniu būtent ES delegacija Sakartvele buvo ambicingiausia ir ryžtingiausiai išeinanti iš savo komforto zonos.
3. ES yra matoma ir regione komunikuoja apie savo projektus. Vis dėlto, siekdama tvaresnio poveikio, ES turėtų dėti daugiau pastangų gerinti vykdomos viešosios diplomatijos kokybę. Labiausiai atkreiptinas dėmesys į aiškų regione pasitelkiamų komunikacijos formų ne-

atitikimą. Struktūrizuoti duomenys apie ES finansuojamus projektus kai kur pateikiami specializuotose interneto svetainėse, tačiau taip yra ne visuomet, duomenys ne visada sistemingi ir išsamūs. Internete pateikiama informacija derinama su konkrečiais veiksmais vietoje – viešomis kampanijomis ir retkarčiais informacijos sklaida kitose viešosios komunikacijos platformose, kaip antai naudojamose Moldovoje („Europe Café“ ir ES informacijos centrai) ar Azerbaidžane (tinklalaidė). Visa tai leidžia daryti išvadą, kad ES renkasi gana saugų ir ne itin ambicingą modus operandi. Neatsižvelgiama į galimybę dalyje Rytų partnerystės šalių naudojamus naujesnius ir veiksmingesnius komunikacijos modelius atkartoti likusiose regiono šalyse.

Šioje politinėje rekomendacijoje toliau pateikiami keli siūlymai, ieškant naujų būdų išjudinti ES viešąją diplomatiją ir kurti tvaresnį matomumą Rytų partnerystės regione.

EIVT:

- **Atnaujinti ir kruopščiau suderinti komunikacijos priemonių rinkinį.** Nors EIVT pritaikė ankstesnius vadovus ES delegacijų komunikacijos poreikiams, atėjo laikas šiuos dokumentus atnaujinti atsižvelgiant į dabartinius iššūkius. Kartu EIVT galėtų sukurti atskirą komunikacijos strategiją Rytų partnerystės regionui ir pateikti aiškų veiksmų planą. Kol kas su Rytų partnerystės iniciatyva susijusiuose bendruosiuose dokumentuose strateginė komunikacija įvardijama kaip persikertantis uždavinys, neįgaunantis kruopščiau Rytų kaimynėms pritaikytos ir būtent joms skirtos viešosios komunikacijos pavidalo.
- **Deleguoti daugiau komunikacijos galių ES delegacijoms ir didinti skaidrumą. Reikalingi nauji** ES delegacijų vietinės komunikacijos skatinimo būdai. Šiuo metu dominuoja daugiausia centralizuotai formuojamas, o ne regione dirbančių ES diplomatų kuriamas diskursas, kuris galėtų paskatinti greičiau pateikiamus, aktualesnius ir geriau pritaikytus pareiškimus. Taip galbūt padidėtų ES matomumas, o ES delegacijos nebūtų atitolusios nuo vietos realijų. Vienas iš būdų paskatinti delegacijas išeiti iš komforto zonos galėtų būti kasmetinių ES delegacijų ataskaitų teikimo sistemos sukūrimas: tokia sistema ataskaitų rengimą padarytų labiau apimantį niuansus ir pritaikytą kiekvienai šaliai, priešingai nei dabartinės bendro pobūdžio ataskaitos, kurias pateikia EIVT.
- **Kuo detaliau aprašomi Rytų partnerystės šalyse įgyvendinti projektai, tuo ilgalaikiškesnis ES bus pagalbos matomumas.** Į kiekvieno projekto – tiek vykdomo, tiek baigto – duomenis turėtų būti įtraukiama aiški informacija apie naudos gavėjų skaičių (kitus pasiektus rezultatus) ir tolesnius veiksmus, padėsiančius užtikrinti bent minimalų ES pagalbos tvarumą. Nepakankamai tikslūs rezultatai ir išsamios informacijos apie projektų tęstinumą trūkumas gali neigiamai paveikti regiono visuomenių ilgalaikę atmintį apie regione įgyvendintus ES finansuotus projektus.

ES delegacijoms:

- **Skatinti ES delegacijų diskursą ir iniciatyvius veiksmus.** ES delegacijų vadovai, kurie nori išeiti iš komforto zonos ir dėti visas pastangas, kad ES vertybės būtų propaguojamos drąsiau ir tiesiogiai, turėtų gauti EIVT (Briuselio) palaikymą. Investavimas į iniciatyvias praktikas padėtų ne tik išlaikyti ES matomumą, bet ir pritaikyti, peržiūrėti esamus projektus ir inicijuoti naujus projektus, kurie atitiktų kiekvienos Rytų partnerystės šalies darbotvarkės skubiausius klausimus. Patartina tokias pat pagalbos formas ES delegacijoms naudoti kaip prevencines arba atsakomąsias priemones besitęsiančiose krizinėse situacijose arba itin išaugus jų tikimybei.
- **ES finansuojamiems projektams skirtose specializuotose interneto svetainėse nuolat teikti išsamius duomenis apie vykdomus ir baigtus projektus.** Tokios interneto svetainės kaip „EU4Azerbaijan“, „EU4Georgia“ ir „EU4Moldova“ turėtų būti atkartojamos kuriant svetaines Armėnijai, Baltarusijai ir Ukrainai, siekiant ne tik padidinti ES finansuojamų projektų skaidrumą, bet ir palengvinti keitimąsi gerąja projektų įgyvendinimo ir jų rezultatų komunikacijos praktika šešiose Rytų partnerystės šalyse. Be to, ES delegacijos šias interneto svetaines gali naudoti per komunikacinius renginius, kurie pritrauktų regiono žiniasklaidos ir pilietinės visuomenės dėmesį (Rytų partnerystės pilietinės visuomenės forumas), aiškindamos ES pagalbos ypatybes šešiose Rytų partnerystės šalyse.
- **Rasti alternatyvių būdų populiarinti ES pagalbą.** ES turėtų stengtis kurti hibridines viešosios diplomatijos formas – matomumą šiuo metu veiksmingai užtikrinančias platformas (televiziją, socialines medijas, internetą) derinti su alternatyviomis viešosios komunikacijos platformomis (pavyzdys – Moldovos „Europe Café“ ir ES informacijos centrai). Moldovoje naudojamos alternatyvios platformos turėtų būti skatinamos visame regione. Jas sudaro informacijos platintojų tinklai, padedantys rinkti objektyvesnę informaciją ir pritaikyti jos pateikimo būdus konkretiems šalies regionams. Vis dėlto komunikacijos priemonių hibridizacija jokiu būdu negali atstoti fizinio buvimo vietoje ir bendravimo su vietos auditorijomis ne vien Rytų partnerystės šalių sostinėse, kurios ir taip persotintos informacijos.
- **Propaguoti ES vertybes ten, kur vertybių konvergencija su Rytų partnerystės regiono šalimis yra silpnesnė.** ES matomumas priklauso nuo vertybių propagavimo ten, kur atotrūkis nuo konkrečios Rytų partnerystės šalies visuomenės yra nedidelis. Visgi tai nereiškia, kad reikėtų vengti temų, kur didesnės vertybių konvergencijos nematyti, veikiau – atvirkščiai. Atsižvelgiant į tai, kad viena iš ES viešosios diplomatijos funkcijų yra ES vertybių propagavimas, ES delegacijos turėtų stengtis į regione vykdomas kampanijas ir kitą komunikaciją įtraukti žiniasklaidos laisvės, mažumų teisių, gero valdymo, kovos su korupcija ir kitas temas. Jokios temos Rytų partnerystės šalims skirtoje ES komunikacijoje neturėtų būti tabu – ar tai būtų labiau europėjančios šalys (Sakartvelas, Moldova ir Ukraina), vidutiniškai europėjančios (Armėnija), ar labiausiai euroskeptiškai nusiteikusios (Baltarusija ir Azerbaidžanas).
- Įgyti daugiau matomumo **pozicionuojant save kartu su ES valstybėmis narėmis**. Be bendrų ES delegacijų ir valstybių narių reakcijų į neigiamus pokyčius Rytų partnerystės šalyse (2021 m. sausio–rugsėjo mėn. pastebėtų Baltarusijoje, Ukrainoje ir Moldovoje), delegacijos gali praturtinti ES viešąją

diplomatiją organizuodamos bendrą veiklą su pagal rotacijos principą ES Tarybai pirmininkaujančių ES valstybių narių ambasadomis (jei jos veikia Rytų partnerystės šalyse). Vertinant delegacijų interneto svetainių turinį matyti, kad pažanga siekiant pagal rotacijos principą ES Tarybai pirmininkaujančių valstybių narių tikslų šiuo metu nėra atspindima. Be to, pridėtinę vertę galėtų kurti didesnis dėmesys bendrai ES delegacijų ir šių valstybių narių, konkrečiu metu pirmininkaujančių ES Tarybai, ambasadų veiklos, susijusios su viešąja komunikacija, darbotvarkei.

- **Keitimasis gerąja praktika tarp Rytų partnerystės delegacijų.** Vienas iš būdų skleisti informaciją apie pozityvius viešosios komunikacijos ir diplomatijos pavyzdžius galėtų būti ES delegacijų internetinių seminarų, kuriuose jų darbuotojai galėtų dalytis nuomonėmis, organizavimas, taip pat susipažinimo su gerąja praktika išvykos. Gerąją praktiką būtų galima perimti ir naudoti vietoje – pavyzdžiui, susijusią su darbuotojų atranka (daugiau iš tos šalies kilusių darbuotojų, visų pirma Europos kolegijos absolventų, siekiant prisidėti prie protų nutekėjimo stabdymo ir (arba) jų grįžimo), vietos kalbų, įskaitant rusų (jei tai priimtina ir naudinga), vartojimu ir kitais klausimais.

Priedai

Apklausų duomenys, pagal kuriuos apskaičiuota vertybių konvergencija, 2017–2020 m.

7 lentelė. Apklausų duomenys, pagal kuriuos apskaičiuota vertybių konvergencija Armėnijoje

	Su ES siejamos vertybės	Asmeninės vertybės	Vertybių konvergencija	
2017				
Taika, saugumas, stabilumas	71	63	1,126984	1
Ekonomikos klestėjimas	85	40	2,125	2
Žmogaus teisės	90	31	2,903226	3
Teisinė valstybė	85	24	3,541667	3
Sąžiningumas, skaidrumas	79	24	3,291667	3
Korupcijos nebuvimas	53	23	2,304348	2
Asmens laisvė	89	21	4,238095	4
Lygybė ir socialinis teisingumas	74	19	3,894737	4
Žodžio laisvė	90	18	5	5
Demokratija	79	12	6,583333	7
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	77	9	8,555556	8
Religijos laisvė	78	8	9,75	10
Žiniasklaidos laisvė	78	6	13	13
2020				
Taika, saugumas, stabilumas	82	61	1,344262	1
Ekonomikos klestėjimas	88	39	2,25641	2
Žmogaus teisės	90	32	2,8125	3
Teisinė valstybė	89	23	3,869565	4
Sąžiningumas, skaidrumas	80	21	3,809524	4
Korupcijos nebuvimas	66	20	3,3	3
Asmens laisvė	88	18	4,888889	5
Lygybė ir socialinis teisingumas	79	23	3,434783	3
Žodžio laisvė	91	21	4,333333	4
Demokratija	84	11	7,636364	8
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	84	13	6,461538	6
Religijos laisvė	87	8	10,875	11
Žiniasklaidos laisvė	86	2	43	43

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis, https://www.euneighbours.eu/

8 lentelė. Apklausų duomenys, pagal kuriuos apskaičiuota vertybių konvergencija Azerbaidžane

	Su ES siejamos vertybės	Asmeninės vertybės	Vertybių konvergencija	
2017				
Taika, saugumas, stabilumas	65	35	1,85714286	1
Ekonomikos klestėjimas	79	19	4,15789474	2
Žmogaus teisės	81	34	2,38235294	2
Teisinė valstybė	80	23	3,47826087	2
Sąžiningumas, skaidrumas	74	52	1,42307692	3
Korupcijos nebuvimas	60	23	2,60869565	3
Asmens laisvė	74	10	7,4	7
Lygybė ir socialinis teisingumas	74	13	5,69230769	4
Žodžio laisvė	80	39	2,05128205	4
Demokratija	80	21	3,80952381	6
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	54	4	13,5	7
Religijos laisvė	50	14	3,57142857	16
Žiniasklaidos laisvė	79	5	15,8	13
2020				
Taika, saugumas, stabilumas	72	45	1,6	2
Ekonomikos klestėjimas	74	22	3,36363636	3
Žmogaus teisės	75	29	2,5862069	2
Teisinė valstybė	74	22	3,36363636	3
Sąžiningumas, skaidrumas	72	46	1,56521739	1
Korupcijos nebuvimas	52	17	3,05882353	3
Asmens laisvė	71	11	6,45454545	6
Lygybė ir socialinis teisingumas	66	22	3	3
Žodžio laisvė	72	24	3	3
Demokratija	69	12	5,75	6
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	65	4	16,25	16
Religijos laisvė	63	11	5,72727273	6
Žiniasklaidos laisvė	71	7	10,1428571	10

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis,
https://www.euneighbours.eu/

9 lentelė. Apklausų duomenys, pagal kuriuos apskaičiuota vertybių konvergencija Baltarusijoje

	Su ES siejamos vertybės	Asmeninės vertybės	Vertybių konvergencija	
2017				
Taika, saugumas, stabilumas	58	73	0,79452055	0,7
Ekonomikos klestėjimas	74	12	6,16666667	6,1
Žmogaus teisės	75	36	2,08333333	2
Teisinė valstybė	70	29	2,4137931	2
Sąžiningumas, skaidrumas	49	31	1,58064516	1
Korupcijos nebuvimas	37	14	2,64285714	3
Asmens laisvė	74	31	2,38709677	2
Lygybė ir socialinis teisingumas	62	25	2,48	2
Žodžio laisvė	77	19	4,05263158	4
Demokratija	67	18	3,72222222	4
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	65	5	13	13
Religijos laisvė	82	5	16,4	16
Žiniasklaidos laisvė	81	3	27	27
2020				
Taika, saugumas, stabilumas	46	58	0,79310345	0,7
Ekonomikos klestėjimas	69	12	5,75	6
Žmogaus teisės	65	49	1,32653061	1
Teisinė valstybė	60	28	2,14285714	2
Sąžiningumas, skaidrumas	52	33	1,57575758	2
Korupcijos nebuvimas	32	21	1,52380952	1
Asmens laisvė	63	39	1,61538462	2
Lygybė ir socialinis teisingumas	51	17	3	3
Žodžio laisvė	65	17	3,82352941	4
Demokratija	63	14	4,5	4
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	65	4	16,25	16
Religijos laisvė	68	7	9,71428571	10
Žiniasklaidos laisvė	67	1	67	67

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis,
https://www.euneighbours.eu/

10 lentelė. Apklausų duomenys, pagal kuriuos apskaičiuota vertybių konvergencija Sakartvele

	Su ES siejamos vertybės	Asmeninės vertybės	Vertybių konvergencija	
2017				
Taika, saugumas, stabilumas	72	59	1,22033898	1
Ekonomikos klestėjimas	79	50	1,58	2
Žmogaus teisės	79	40	1,975	2
Teisinė valstybė	79	32	2,46875	2
Sąžiningumas, skaidrumas	60	32	1,875	2
Korupcijos nebuvimas	52	5	10,4	10
Asmens laisvė	73	9	8,11111111	8
Lygybė ir socialinis teisingumas	76	6	12,6666667	13
Žodžio laisvė	81	25	3,24	3
Demokratija	79	17	4,64705882	5
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	67	1	67	67
Religijos laisvė	72	15	4,8	5
Žiniasklaidos laisvė	77	2	38,5	38
2020				
Taika, saugumas, stabilumas	76	61	1,24590164	1
Ekonomikos klestėjimas	78	55	1,41818182	1
Žmogaus teisės	78	39	2	2
Teisinė valstybė	72	34	2,11764706	2
Sąžiningumas, skaidrumas	65	26	2,5	2
Korupcijos nebuvimas	50	8	6,25	6
Asmens laisvė	77	6	12,8333333	13
Lygybė ir socialinis teisingumas	77	10	7,7	8
Žodžio laisvė	80	23	3,47826087	3
Demokratija	77	13	5,92307692	6
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	75	3	25	25
Religijos laisvė	78	14	5,57142857	6
Žiniasklaidos laisvė	79	2	39,5	40

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis,
https://www.euneighbours.eu/

11 lentelė. Apklausų duomenys, pagal kuriuos apskaičiuota vertybių konvergencija Moldovoje

	Su ES siejamos vertybės	Asmeninės vertybės	Vertybių konvergencija	
2017				
Taika, saugumas, stabilumas	52	40	1,3	1
Ekonomikos klestėjimas	72	47	1,53191489	1
Žmogaus teisės	71	45	1,57777778	2
Teisinė valstybė	65	24	2,70833333	3
Sąžiningumas, skaidrumas	54	15	3,6	4
Korupcijos nebuvimas	40	46	0,86956522	0,8
Asmens laisvė	69	12	5,75	6
Lygybė ir socialinis teisingumas	56	13	4,30769231	4
Žodžio laisvė	67	20	3,35	3
Demokratija	62	12	5,16666667	5
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	66	6	11	11
Religijos laisvė	68	9	7,55555556	7
Žiniasklaidos laisvė	64	6	10,6666667	11
2020				
Taika, saugumas, stabilumas	67	44	1,52272727	1
Ekonomikos klestėjimas	82	52	1,57692308	2
Žmogaus teisės	79	41	1,92682927	2
Teisinė valstybė	73	16	4,5625	4
Sąžiningumas, skaidrumas	68	18	3,77777778	4
Korupcijos nebuvimas	57	44	1,29545455	1
Asmens laisvė	73	11	6,63636364	7
Lygybė ir socialinis teisingumas	73	15	4,86666667	5
Žodžio laisvė	75	17	4,41176471	4
Demokratija	74	17	4,35294118	4
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	75	8	9,375	9
Religijos laisvė	77	10	7,7	8
Žiniasklaidos laisvė	73	5	14,6	15

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east“ apklausų duomenis,
https://www.euneighbours.eu/

12 lentelė. Apklausų duomenys, pagal kuriuos apskaičiuota vertybių konvergencija Ukrainoje

	Su ES siejamos vertybės	Asmeninės vertybės	Vertybių konvergencija	
2017				
Taika, saugumas, stabilumas	65	70	0,92857143	0,9
Ekonomikos klestėjimas	74	45	1,64444444	2
Žmogaus teisės	76	37	2,05405405	2
Teisinė valstybė	74	27	2,74074074	3
Sąžiningumas, skaidrumas	66	26	2,53846154	2
Korupcijos nebuvimas	64	32	2	2
Asmens laisvė	72	19	3,78947368	4
Lygybė ir socialinis teisingumas	67	18	3,72222222	4
Žodžio laisvė	72	8	9	9
Demokratija	67	8	8,375	8
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	69	2	34,5	34
Religijos laisvė	74	3	24,6666667	25
Žiniasklaidos laisvė	70	1	70	70
2020				
Taika, saugumas, stabilumas	72	73	0,98630137	0,9
Ekonomikos klestėjimas	81	37	2,18918919	2
Žmogaus teisės	81	36	2,25	2
Teisinė valstybė	76	22	3,45454545	3
Sąžiningumas, skaidrumas	71	33	2,15151515	2
Korupcijos nebuvimas	63	29	2,17241379	2
Asmens laisvė	79	18	4,38888889	4
Lygybė ir socialinis teisingumas	74	23	3,2173913	3
Žodžio laisvė	78	6	13	13
Demokratija	77	7	11	11
Pagarba kitoms kultūroms, mažumoms	69	6	11,5	11
Religijos laisvė	66	4	16,5	16
Žiniasklaidos laisvė	73	3	24,3333333	24

Šaltinis: autoriaus kompiliacija pagal projekto „EU NEIGHBOURS east" apklausų duomenis, https://www.euneighbours.eu/

Šaltiniai

1 Foreign Policy Instruments, Analysis of The Perception of The EU And EU'S Policies Abroad, https://ec.europa.eu/fpi/system/files/2018-11/eu_perceptions_study_final_report_0.pdf

2 2020 m. visame pasaulyje buvo 143 ES delegacijos.

3 Dorina Baltag, EU External Representation Post-Lisbon: The Performance of EU Diplomacy in Belarus, Moldova and Ukraine, https://brill.com/view/journals/hjd/13/1/article-p75_75.xml

4 EEAS, Information and Communication Handbook for EU Delegations in Third Countries and to International Organisations, 2012

5 Dorina Baltag, EU External Representation Post-Lisbon: The Performance of EU Diplomacy in Belarus, Moldova and Ukraine, https://brill.com/view/journals/hjd/13/1/article-p75_75.xml

6 Denis Cenusa, EU-promoted reforms in Georgia, Moldova, and Ukraine: progress or challenge?, Policy Paper, September 2021, Eastern Europe Studies Centre, https://www.eesc.lt/en/2021/09/03/eu-promoted-reforms-in-georgia-moldova-and-ukraine-progress-or-challenge/

7 Šiuo tikslu šioje politinėje rekomendacijoje analizuojami dvi šešiose Rytų partnerystės šalyse atliktų apklausų serijos (iš viso 12 apklausų), apimančios 2016–2020 m. laikotarpį. Šios apklausos – tai projekto „Atvira kaimynystė – bendravimu grįsta glaudesnė partnerystė. Saitų su Rytų partnerystės šalių piliečiais kūrimas" (angl. „OPEN Neighbourhood – Communicating For A Stronger Partnership: Connecting With Citizens Across The Eastern Neighbourhood" arba „EU NEIGHBOURS east") dalis. Jos vykdomos kasmet, bendradarbiaujant su organizacija ACT LLC. Susipažinti su šiomis apklausomis galima čia: https://www.euneighbours.eu/en/

8 BBC, Why Armenia ‚Velvet Revolution' won without a bullet fired, https://www.bbc.com/news/world-europe-43948181

9 Denis Cenusa, The new 'exits' and 'turning points' in Georgia and Moldova's political crises, https://neweasterneurope.eu/2021/04/29/the-new-exits-and-turning-points-in-georgia-and-moldovas-political-crises/

10 The Guardian, 'Facebook isn't interested in countries like ours': Azerbaijan troll network returns months after ban, https://www.theguardian.com/technology/2021/apr/13/facebook-azerbaijan-ilham-aliyev

11 EEAS, Information and Communication Handbook for EU Delegations in Third Countries and to International Organisations, 2012

12 Ten pat.

13 2021 m. rugsėjo mėn. ES delegacijų vadovai šešiose Rytų partnerystės šalyse buvo šie: Azerbaidžane – Peteris Michalko; Armėnijoje – Andrea Wiktorin; Baltarusijoje – Dirkas Schuebelis; Sakartvele – Carlas Hartzellis; Moldovoje – Janis Mazeiks; Ukrainoje – Mattis Maasikas.

14 EU Delegation: Georgia Failed to Sufficiently Address Condition for Macro-Financial Assistance, https://georgiatoday.ge/eu-delegation-georgia-failed-to-sufficiently-address-condition-for-macro-financial-assistance/

[15] Peter Michalko about intention to take money from reserves: This is attack on NBM's independence, https://www.ipn.md/en/peter-michalko-about-intention-to-take-money-from-reserves-this-7965_1080966.html

[16] EU Delegation: Constitutional Court's decision calls into question Ukraine's commitments, https://www.unian.info/politics/eu-constitutional-court-s-decision-calls-into-question-ukraine-s-commitments-11200427.html

[17] Armenian FM, head of EU Delegation discuss return of Armenian POWs from Azerbaijan, http://arka.am/en/news/politics/armenian_fm_head_of_eu_delegation_discuss_return_of_armenian_pows_from_azerbaijan/

[18] Armenia/Azerbaijan: Statement by High Representative Josep Borrell on the border situation, https://eeas.europa.eu/delegations/azerbaijan/98501/armeniaazerbaijan-statement-high-representative-josep-borrell-border-situation_en

[19] Head of EU Delegation to Belarus reacts to recent developments in the country, https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/news/head-eu-delegation-belarus-reacts-recent-developments-country

[20] European Union ambassador informed about Belarus' steps in response to EU sanctions, https://eng.belta.by/politics/view/european-union-ambassador-informed-about-belarus-steps-in-response-to-eu-sanctions-141235-2021/

[21] ES delegacija Moldovoje šiuo metu samdo „BDR Associates Strategic Communication Group

[22] Romania & Republic of Moldova" viešajai komunikacijai Moldovoje vykdyti.

[23] The EU Delegation to Moldova, https://eeas.europa.eu/delegations/moldova/104066/eu-republic-moldova-relations-and-future-developments-discussed-during-high-level-visit-eu_en

[24] EEAS, Statement by president Charles Michel on the political situation in Georgia, https://eeas.europa.eu/delegations/georgia/102568/statement-president-charles-michel-political-situation-georgia_en

[25] ES interneto svetainėse, susijusiose su Rytų partnerystės šalyse įgyvendinamais projektais, pateikiamas gana nenuoseklus ir (arba) neišsamus vaizdas: skaičiuojama, kad 2017–2020 m. laikotarpiu Armėnijai suteikta parama siekia maždaug 160 mln. eurų; jokių aiškių duomenų apie paramą Azerbaidžanui nėra; pagalba Baltarusijai turi atskirą, su politine situacijoje šalyje nesusijusią kryptį; duomenys apie paramą Sakartvelui rodo kasmetines 120 mln. eurų subsidijas; duomenyse apie Moldovą minimas projektų skaičius (jų iki šiol įgyvendinta daugiau nei 1000); projektų Ukrainoje interneto svetainės neleidžia daryti jokių išvadų apie konkrečius skaičius, išskyrus informaciją, kad šiuo metu įgyvendinama 250 projektų.

[26] EU, 20 Deliverables for 2020, https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/20-deliverables-for-2020/

[27] EU, Recovery, resilience and reform: post 2020 Eastern Partnership priorities, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2021_186_f1_joint_staff_working_paper_en_v2_p1_1356457_0.pdf

[28] Informacija apie ES projektus Armėnijoje pateikiama interneto svetainėje „EU4Armenia": https://www.eu4armenia.am/projects

[29] Informacija apie ES įgyvendintus projektus Baltarusijoje iš dalies prieinama ES delegacijos Baltarusijoje interneto svetainėje: https://eeas.europa.eu/delegations/belarus/area/projects_en?page=4

[30] Informacija apie vykdomus ir baigtus projektus interneto svetainėje „EU4Moldova" nepateikiama.

[31] Tai – ES delegacijos Ukrainoje nurodomas šiuo metu vykdomų projektų skaičius. https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/1938/eu-projects-ukraine_en

[32] ES delegacija Baltarusijoje, https://eeas.europa.eu/delegations/belarus/area/projects_en?page=4

[33] EU4Belarus: Solidarity with the People of Belarus, http://eu4belarus.info/

[34] ES šiuo metu kuria „EU4Ukraine" interneto svetainę. Informacija apie 25 projektus šiuo metu prieinama ES delegacijos Ukrainoje interneto svetainėje. Šis informacijos trūkumas neleidžia atlikti tokios ES finansuojamų projektų Ukrainoje analizės, kokia šioje politinėje rekomendacijoje pateikiama apie Armėniją, Azerbaidžaną ir Moldovą. https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/1938/eu-projects-ukraine_en

[35] ES pagalba Baltarusiją pasiekia kitokiu keliu. Ji šiuo metu apima 2021 m. rugpjūtį pristatytą 53 mln. eurų vertės paramos paketą – dalį platesnio paketo (3,7 mlrd. eurų vertės ES neatidėliotinos pagalbos paketo), kuris Baltarusijai būtų prieinamas pasirinkus perėjimo prie demokratijos kelią. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2309

[36] „EU Café" Moldovoje, https://eu4moldova.eu/europe-cafe/

[37] ES informacijos centrai, https://eu4moldova.eu/eu-centres/

[38] Rugsėjo 26 d. duomenimis, tinklalaidė apie ES projektus Azerbaidžane („AvropadASAN" / „EuropeAsan") turi tik 15 sekėjų, nors pirmi jos epizodai pasirodė dar 2017 m. gegužę; https://www.mixcloud.com/AvropadASAN/followers/

EESC

Eastern Europe Studies Centre